

**MUSTAQIL O'ZBEKISTON DAVLATINING TASHKIL TOPISHI
VA OLIB BORILAYOTGAN TUB ISLOHATLAR**

Oriental Universiteti
Tarix yo'nalishi 2-bosqich magistri
Rasulova Ziyodaxon Fathullayevna
Tel +998935549709

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston davlatining mustaqili davlat deb ilon qilinganidan to hozirgi kunga qadar olib botilayotgan bunyodkorlik ishlari va ko'plab sohalarda olib borilayotgan islohatlarning natijasi haqida so'z boradi. Maqola ishini tayyorlashda xujjatlar, statistik raqamlar va shu mavzuga doir ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Davlat, ta'lim, inavatsiya, bunyodkorlik, islohat.

XXI asr bo'sag'asida jonajon Vatanimiz tarixida buyuk voqea - qadimiy O'zbekistonning eng yangi tarixini boshlab bergan voqiya sodir bo'ldi. 1991— yil 31-avgust kuni bo'lgan Respublika Oliy Kengashining navbatdan tashqari oltinchi sessiyasida O'zbekistonning davlat mustaqilligi e'lon qilindi. 1-sentabr O'zbekiston Respublikasining mustaqillik kuni deb belgilandi. Xalqimizning asriy orzu-umidlari ushaldi, muqaddas maqsadi ro'yobga chiqdi, mamlakat ahli siyosiy mutelik va asoratdan qutildi. Dunyo xaritasida yana bir mustaqil, ozod, suveren davlat - O'zbekiston Respublikasi paydo bo'ldi.

O'zbekistonning davlat mustaqilligi xalqimizning uzoq yillar davomida olib borgan og'ir va mashaqqatli kurashining qonuniy natijasidir. Vatanimizning keyingi yuz yillik tarixi mustaqillik xalqimizga nihoyatda qimmatga tushganidan, istiqloq qurbonlar evaziga qo'lga kiritilgandan guvohlik beradi. Bizga tarixdan ma'lumki yurtimizga bir necha bor yovuz kuchlarning bosqinchilik harakatlari uyushtirilgan ularning asl maqsadi yurtimizni uzlariga buysundirib xalqimizni qul qilib bizning boyliklarimizga ega chiqish bo'lgan buning uchun ular astaoydil harakat qilgan. Shunday g'araz niyatli kimsalardan biri Arab xalifaligidir. ular yurtimizni bosib olgach bu yerni butunlay o'ziniki qilib olish maqsadida . O'z yurtlaridan ko'p minglab qabila, urug'larni o'rta Osiyoga ko'chirib keltirib eng yaxshi joylarga joylashtirish, mahalliy oilalarni o'z yer-mulkidan mahrum etishlari ham ularga qarshi ommaviy noroziliklarning kuchayib borishiga sabab bo'lgan. Masalan, dastlabki paytlarda quraysh qabilasining 5 mingdan ziyod aholisi Samarqandga joylashtirilgan. Buxoro, Marv, Poykend va boshqa shaharlarda ham masjid va madrasalar qurish bahonasi bilan yerli aholi chetga surib chiqarilib, ularning yerlariga ham Arab qabilalari joylashtirilgan. Buning asl sababi shundaki, bosqinchilar bu begona hududda kuchli ijtimoiy tayanch nuqta yaratish yo'li bilan o'z hukmronligini kuchaytirishga uringanlar.

Arablarning Vatanimiz hududida yurgizgan zo'ravonlik va mustamlakachilik siyosati, shubhasiz, yerli aholi turli ijtimoiy qatlamlarining keskin norozililgiga sabab bo'ldi. Buning natijasida arablar hukmronligi davomida o'lkaning turli hududlarida xalq g'alayonlari yuzaga kelib, alanganib bordi. Ularga qarshi yurtimizning mart o'g'lonlari tomonidan qo'zg'olonlar tez-tez bo'lib tutdi. Arablar esa bunday qo'zg'olonlarni shavqatsizlik bilan bostirib ularga turli xil soliqlarni joriy etardi. Lekin

xalqimizga Arablar qancha zug'm va istam o'tkazmasin ular also chekinmadilar tinimsiz olib borilgan qo'zg'alonlar natijasida o'z ozodligiga va erkiga erishdilar. Arablar istilosi va hukmronligi Vatanimiz hududida qanchalik murakkab ijtimoiy-siyosiy oqibatlariga sabab bo'lmasin, shu bilan birga, yakkaxudolik g'oyasi, ilg'or ijtimoiy siyosiy, falsafiy qarashlarni o'zida mujassam etgan islom dini va ta'limotining o'lkamizda asta-sekin ildiz otib borishi ulug' ajdodlarimiz hayoti va tafakkurida katta ahamiyatga ega bo'ldi.

Yurtimiz Arab bosqinidan xalos bo'lgach bu yurtga mug'ullar ham bosqinchilik harakatlarini boshladi. O'z dovyurakligi, ustamonligi, makkorligi bilan mashhur bo'lgan Temuchin (1155-1227) XII asrning oxirlariga kelib, nafaqat, mo'g'ullarning ko'p sonli urug'-qabilalarini, shu bilan birga ular bilan yonma-yon yashab kelgan ko'plab turkiy elatlar, chunonchi, jaloyirlar, oyratlar, qaraitlar, naymanlar, qoraxitoylar, qirg'izlar, uyg'urlar, qarluqlar va boshqalarni ham birin-ketin bo'ysundirib, kuchli davlatga asos soldi. Bu davlat harbiylashgan tizimga asoslanganligi bilan ajralib turardi. Chingizxonning asosiy bosh maqsadi - uning jahonga hukmron bo'lishiga katta to'g'onoq bo'lib turgan buyuk Xorazmshohlar qo'shinini tor-mor keltirib, uning yerlarini o'z qo'l ostiga kiritish edi. Bu davrda Xorazmshohlar davlatining ichki ijtimoiy-siyosiy hayoti g'oyatda murakkab, ziddiyatli kechayotgandi. Bu davlat tashqaridan ulug'vor, keng hududlarga yoyilgan, qudratli saltanat tarzida ko'rinib-da uning hukmdori Muhammad Xorazmshoh o'zini «Iskandari soniy», «xudoning yerdagi soyasi» deb bilsa-da, biroq, haqiqatda esa, Xorazm shohlar sulolasi ichdan yemirilishga, tanazzulga yuz tutgan edi. Avalo, oliy hokimiyat boshqaruvida chuqur ixtiloflar hukm surardi. Bir tomondan, Muhammad yurgizayotgan rasmiy siyosatga nisbatan uning onasi Turkon Xotun va uning qavmlaridan iborat nufuzli siyosiy kuchlar doimiy muxolifatchilik munosabatida bo'lib kelardi. Ikkinchi tomondan, mahalliy hududlar beklari va hokimlari ham markaziy hokimiyat bilan hisoblashmay, o'zboshimchalik qilar, xalqqa haddan ziyod jabr - zulm o'tkazardi. Bu davrda Xorazmshohlar davlati oliy devonida ham, mahalliy hokimlar, amaldorlar o'rtasida ham poraxo'rlik, xoinlik, sotqinlik holatlari avj olib borayotganligi sir emasdi. Uchinchidan, xalqning hokimiyatdan noroziligi ko'plab g'alayonlarni keltirib chiqarmoqda edi. Bunday qaltis vaziyat, shubhasiz, mamlakat birligiga raxna solib, uni tobora zaiflashtirayotgan edi. Chingizxon bu mamlakatning barcha siru asrorida habardor edi. Sulton o'z qo'shinlarini turli shaharlarda alohida holda joylashtirish va mudofaadan iborat xato taktikani ma'qul ko'rdi. 1219-yilda Chingizxonning sanoqsiz qo'shinlari mamlakatga bostirib kira boshlagach, Xorazmshoh o'z tinchi, halovatini ko'zlab, mamlakat taqdirini o'z holiga tashlab, yaqin xesh-u aqrabolari bilan janub tomon qochishni ma'qul ko'rdi. Bunday holat tez orada butun mamlakat uchun fojiali oqibatlariga olib keldi. Chingizxon Movarounnahrning boshqa hududlarida ham ko'z ko'rib, quloq eshitmagan yovuzliklarni sodir etdilar. Shunday qilib, mo'g'ul istilochilari qisqa davr ichida goh qirg'inliklar keltirish, goh mahalliy xalqlar orasida g'ulg'ula, xavf xatar solish, yoxud ular orasidagi xiyonatkor, sotqin unsurlarni ishga solish orqasida Movarounnahr va Xuroson yerlarini egallab, bu hududlarga mislsiz moddiy va ma'naviy zarar yetkazib, o'z hukmronligini o'matishga muvaffaq bo'ldilar. Kechagina gullab-yashnagan vodiylar, yam-yashil, obod qishloqlar, suv inshootlari, to'g'onlar yakson etildi, lekin maydonlari suvsizlikdan qovjirab qoldi. Buyuk Ipak yulining shuhrati so'ndi, shaharlar hayoti fayzsiz bo'lib qoldi. Xalqning ko'p asrlik

ma'naviy bisoti, noyob osori atiqalari, qadriyatlarini oyoq osti qilindi. Shunday qilib, XIII-XIV asrlar davomida Movarounnahr hududi mo'g'ullar hukmronligi bilan bog'liq tarzda qanday ziddiyatli, murakkab jarayonlarni o'z boshidan kechirmasin, uning ko'hna madaniyati, ilm-urfonini an'anaviy ravishda o'ziga yo'l topib, rivojlanishda davom etadi. Xalq dahosi, ijodkorligi uning salohiyatli namoyandalari sa'y-harakatlari, tashabbuslari ila sayqal topib, yangi - yangi qirralar kashf etib boradi. Bu esa, shubhasiz, o'lka xalqlari ma'naviy merosi, qadriyatlarining mazmunan boyib, yuksalishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Ajdodlarimiz barpo etgan bu yurt o'zining tabiiy boyliklari va iqlimi bilan. Chor rassiyaning nazariga tushdi. Rossiya podshohi Pyotr I zamonida «Sharqni egallash» siyosati yuritildi. Bu siyosatning tarkibiy qismlaridan biri Turkistonni egallash edi. Turkistonni bosib olish rejasi tuzildi. Bu rejasi orqali u butun Turkistonni o'ziga bo'ysundirdi. Va 70 yil davomida bu o'lkada o'z hukmronligini o'rnatdi. Biroq bu kuchlar ham o'z niyatiga yeta olmadilar. Ajdodlarimiz ularga qarshi mardonovor kurash olib bordilar va o'z erkini o'z mustaqilligini qo'lga kiritdi. 1991- yildan yurtimiz mustaqil O'zbekiston deya atalib batamom o'z erkini qo'lga kiritdi va rivojlangan mamlakatlar safidan o'ziga munosib o'rinni egalladi. Bosqinchilar tomonidan vayron etilgan shaharlar qaytadan teklandi va obod etildi. Qadimiy ko'hna shaharlarimiz Samarqand, Buxoro, Xiva kabi ko'hna shaharlar bugungi kunda jahon miqyosidagi ziyoratgohga aylangan. O'zbekistonga tashrif buyurayotgan xorijiy davlat va jamoat arboblari, ziyoratchilar bu shaharlarni, ulardagi ajoyib tarixiy, milliy me'morchilik majmualari va yodgorliklarni ko'rib, ularda mujassamlashgan xalq ustalarining iste'dodi va yuksak badiiy mahoratiga qoyil qolib, ularga tahsinlar o'qimoqdalar. Muqaddas yerimiz orqali o'tgan Buyuk Ipak yo'li Osiyo va Yevropadagi xalqlar va mamlakatlarni bir-biriga bog'lab turgan, xalqaro hamkorlikka xizmat qilib kelmoqda. Bugunga kelib dunyoda o'ziga yarasha yuksak salohiyati, benazir nufuziga mos ravishda o'rin egallayotgan mustaqil O'zbekiston atalmish davlat bor ekan, bu yurtda ana shu nomga munosib millat yashamoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'ZBEKISTONING ENG YANGI TARIXI o'quv qo'llanma Toshkent 2011 yil 13 bet.
2. O'ZBEKISTON TARIXI Q. USMONOV M.SODIQOV S.BURXONOVA Toshkent «IQTISOD-MOLIYA» 2006 yil 21 bet.